

dr Łukasz Jureńczyk
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
E-mail: lukaszjurenczyk@o2.pl

AFGAŃSKA POLICJA PAŃSTWOWA JAKO ORGAN BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA. UWARUNKOWANIA I DETERMINANTY JEJ FUNKCJONOWANIA

AFGAN NATIONAL POLICE AS THE STATE SECURITY BODY. CONDITIONS AND DETERMINANTS OF ITS FUNCTIONING

Streszczenie: W artykule przedstawiono i przeanalizowano główne problemy występujące w Afgańskiej Policji Państwowej. Wśród nich należy wymienić złe zarządzanie, słabe wyszkolenie i wyekwipowanie, zmilitaryzowany charakter, ograniczoną lojalność funkcjonariuszy, nadużywanie przez nich przemocy i łamanie prawa, korupcję i problemy w finansowaniu, nierówności, dyskryminację i inne. W artykule dokonano niezbędnych ocen i wskazano kierunki koniecznych zmian. Główną tezę artykułu jest stwierdzenie, że ze względu na powyższe problemy afgańska policja nie jest w stanie prawidłowo wykonywać powierzonych jej zadań, głównie tych o charakterze stricte policyjnym. Podstawową metodą badawczą wykorzystaną podczas pisania artykułu jest analiza źródeł tekstowych.

Słowa kluczowe: Afgańska Policja Państwowa, nielojalność, korupcja, brutalność, dyskryminacja.

Summary: The article presents and analyzes the main problems of the Afghan National Police. These include poor management, poor training and equipping, militarized character, limited loyalty of the officers, abusing of violence and breaking the law, corruption and problems with financing, inequality, discrimination, and others. The author has made the essential assessments and pointed directions of necessary changes. The main thesis of the article is that due to the above problems the Afghan police are not able to properly fulfill its tasks, mainly those which are strictly to the police. The basic research method used during researches is the method of analysing the source text.

Keywords: Afghan National Police, disloyalty, corruption, brutality, discrimination.

Wprowadzenie

Ponad 150-tysięczna Afgańska Policja Państwowa (*Afghan National Police* – ANP), podlegająca pod Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Afganistanu (Ministry of Interior Affairs – MoI), dobrze prezentuje się tylko na papierze. Pozornie jest ona liczna, ponieważ według ekspertów na jednego funkcjonariusza policji powinno przypadać

ok. 400 mieszkańców, a w Afganistanie jest to zaledwie ok. 200 mieszkańców (Bruno, 2010). Zalecenia te dotyczą państw w stanie pokoju. W Afganistanie trwa jednak rebelia, a funkcjonariusze policji koncentrują się na przeciwdziałaniu jej. Ponadto znaczna część kadry, nawet do 25%, widnieje tylko w statystykach (Mikser, 2010). Formalnie największa Afgańska Policja Mundurowa (Afghan Uniform Police – AUP) odpowiada za bezpieczeństwo publiczne i przestrzeganie prawa, Afgańska Państwowa Policja Porządku Obywatelskiego (Afghan National Civil Order Police – ANCOP) wygasa niepokoje i zamieszki w miastach, Afgańska Policja Graniczna (Afghan Border Police – ABP) strzeże granic i zapobiega przemytowi, a wyspecjalizowane wydziały Afgańskiej Policji do Walki z Przestępczością (Afghan Anti-Crime Police – AACP) prowadzą skomplikowane śledztwa i operacje (Cordesman, Mausner, Lemieux, 2010, s. 129; European Union Committee, 2011, s. 14–15). Pomocniczy filar ANP w postaci Afgańskiej Policji Lokalnej (Afghan Local Police – ALP) chroni wsie przed rebeliantami, a drugi z pomocniczych filarów – Afgańskie Siły Ochrony Publicznej (Afghan Public Protection Force – APPF) – ochrania pracowników oraz obiekty instytucji publicznych i pozarządowych. W praktyce formacje te w bardzo ograniczonym stopniu wykonują powierzone im zadania.

ANP uważana jest za słabsze ogniwo Afgańskich Państwowych Sił Bezpieczeństwa (Afghan National Security Forces – ANSF). Regularna formacja AUP i tym bardziej quasi-policyjna formacja ALP powszechnie uważane są za niewyszkolone, kiepsko wyposażone, zbyt rzadko rozmieszczone oraz skorumpowane i nadużywające przemocy wobec ludności (Perito, 2012, s. 3). Inne poważne problemy policji to słaba logistyka, zarządzanie i dowodzenie, niskie morale i ograniczona lojalność, skłonność do łamania prawa przez jej funkcjonariuszy, brak wrażliwości na problemy społeczeństwa, różnego rodzaju nierówności w dostępie do zawodu policjanta, niskie płace, duże ryzyko utraty zdrowia i życia, niejasne kryteria awansu zawodowego i niewielki prestiż zawodu. Nie można spodziewać się szybkiej jakościowej zmiany w funkcjonowaniu afgańskiej policji, ponieważ nie ma konsensusu w kwestii jej przyszłej misji, wielkości, sposobu nadzoru oraz źródeł finansowania jej utrzymania, szkolenia i doposażenia (Planty, Perito, 2013, s. 1).

Zarządzanie policją oraz wyszkolenie i wykwapowanie funkcjonariuszy

Z powodu wysokiego stopnia upolitycznienia i skorumpowania w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych Afganistanu głównym kryterium obsadzania najwyższych stanowisk w policji, w tym komendantów prowincji i dystryktów, są koneksje i łapówki (Evans, Manning, Osmani, Tully, Wilder, 2004, s. 98). Z tego względu często funkcje te obejmują osoby bez doświadczenia policyjnego i odpowiednich kwalifikacji, a niejednokrotnie nawet niepiśmienne (Bayley, Perito, 2011, s. 10). Na podobnych zasadach odbywa się obsadzanie zarówno stanowisk urzędniczych w MoI, jak i policyjnych etatów niższego szczebla. Z tego powodu w ANP istnieją bardzo poważne problemy w zakresie zarządzania. Widoczne są one na etapie planowania, programowania, wdrażania

i wykonania zadań. Dotyczy to zarówno zarządzania personelem, zasobami, zadaniami, jak i funduszami. Jeśli chodzi o tę ostatnią kwestię, to wynika to przede wszystkim z braku urzędników odpowiednio przygotowanych do działań z zakresu programowania budżetowego, co tyczy się także poziomu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ministerstwa Finansów. Zadanie to jest dodatkowo skomplikowane ze względu na wielość źródeł finansowania i bezpośredniej ingerencji darczyńców w proces rozdysponowywania przekazywanych środków (Hughes, 2014, s. 6). Problematiczna jest również kwestia podległości służbowej i przekazywania zadań do wykonania podwładnym. Gdy hierarchia służbowa nie odpowiada tradycyjnej hierarchii plemiennie-klanowej, dochodzi do sporów kompetencyjnych. Ponadto wiele zadań nie jest precyzyjnie rozdzielonych między urzędników MoI a komendantów policji, jak również między policją a prokuraturą i instytucjami wymiaru sprawiedliwości (Friesendorf, Krempel, 2011, s. 16, 31).

W procesie rekrutacji do policji widoczne jest skupianie się na kwestii ilości kosztem jakości kandydatów. Wynika to z faktu, że mimo wysokiego poziomu bezrobocia Afgańczycy niechętnie wstępują w szeregi policji ze względu zarówno na duże ryzyko wykonywania tego zawodu, jak i brak realnych zachęt natury socjalno-ekonomicznej. W związku z tym oprócz osób wykluczonych ze względów zdrowotnych do policji przyjmowani są prawie wszyscy kandydaci. Równie problematyczna jest kwestia ich szkolenia, którego zaniedbania powodują powszechny brak profesjonalizmu funkcjonariuszy. W pierwszych latach tworzenia ANP typowym działaniem było wysłanie nowo zrekrutowanego „funkcjonariusza” w rejon działań, bez przeprowadzenia wstępnego szkolenia. Powodem były ograniczone fundusze i zasoby szkoleniowe w postaci infrastruktury i instruktorów. Nie było możliwości objęcia szkoleniem szybko powiększanych kadr policyjnych, szczególnie że istniała konieczność ciągłych jej uzupełnień za osoby, które opuściły jej szeregi, zostały ranne lub zabite. W realizowanym od 2007 roku podejściu w szkoleniu ANP, pod nazwą Skoncentrowany Rozwój Dystryktów (Focused District Development – FDD), funkcjonariusze AUP z poszczególnych dystryktów jednorazowo przechodzili ośmioletnie szkolenie podstawowe w Centrach Szkoleniowych Policji (Police Training Center) (Friesendorf, Krempel, 2011, s. 8). Na czas szkolenia zastępowani byli oni przez policjantów z ANCOP. Dzięki temu co roku zmniejszał się odsetek funkcjonariuszy pełniących służbę bez przejścia podstawowego szkolenia policyjnego (Hughes, 2014, s. 3). Przykładowo w 2013 r. w terenie służyło 21 tys. nieprzeszkolonych policjantów. W 2014 r., dzięki wzmożonemu procesowi szkolenia przed wyborami prezydenckimi, liczbę tę udało się zmniejszyć do 8 tys. (Hughes, 2014, s. 3). Jeszcze bardziej przełomowe znaczenie miało powołanie w 2009 roku Misji Szkoleniowej NATO w Afganistanie (NATO Training Mission – Afghanistan – NTM-A). Umożliwiło to stopniowe odchodzenie od praktyki „rekrutacja–przydzielenie” (*recruit–assign*) na rzecz metody „rekrutacja–szkolenie–przydzielenie” (*recruit–train–assign*). Obok zwiększenia zasobów szkoleniowych zdecydowano się również na skrócenie w 2011 r. cyklu szkolenia podstawowego do sześciu tygodni. Zmiana ta była jednak kontrowersyjna i wywołała sceptycyzm instruktorów, ponieważ już wcześniej cykl szkolenia był bardzo okrojony. Obawy te były uzasadnione, tym bardziej że czas poświęcony na szkolenie jest dzielony

na przygotowanie do działań typowo policyjnych i przeciwrebelianckich (*Afghan National Police Working Group* [ANP Working Group], 2011, s. 4, 9).

Jedną z najpoważniejszych barier podczas szkolenia kandydatów na funkcjonariuszy policji jest ich niepiśmienność. W 2009 r. poziom analfabetyzmu w ANP szacowany był na 75% ogółu. Uniemożliwia to funkcjonariuszom realizację podstawowych obowiązków, w tym pisanie raportów czy efektywne komunikowanie się z prokuraturą lub instytucjami wymiaru sprawiedliwości. Z tego względu przestępcy często wypuszczani są zaraz po zatrzymaniu lub następnego dnia po aresztowaniu (*Royal United Services Institute for Defence and Security Studies* [RUSI], *Foreign Policy Research Institute* [FPRI], s. 11). Aby zmniejszyć poziom analfabetyzmu w ANP, w 2011 r. Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Edukacji, Nauki i Kultury (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* – UNESCO) zainicjowała program „Piśmiennictwo dla wzmocnienia afgańskiej policji” (*Literacy for Empowerment of Afghan Police* – LEAP). W 2013 r. zainicjowano program LEAP II. Obie edycje sfinansowane zostały przez rząd Japonii w kwocie 3 mln dolarów każda. Program obejmuje zakup materiałów szkoleniowych oraz prowadzenie kursów czytania i pisanie dla kandydatów i funkcjonariuszy policji (UNESCO Office in Kabul).

Słabość wyszkolenia policjantów szczególnie widoczna jest podczas wykonywania zadań o charakterze typowo policyjnym. O ile w ostatnich latach ANP poczyniła istotny postęp w wykrywaniu ładunków wybuchowych i odpowiedzi na ataki rebeliantów, to nie nastąpił on w zakresie prowadzenia śledztw. Jest to o tyle problematyczne, że Afgańczycy na co dzień mają do czynienia z kradzieżami, napadami, pobiciami, oszustwami czy morderstwami (Felbab-Brown, 2012). W związku z tym bez odpowiednich umiejętności reagowania na te przestępstwa nie da się zdobyć zaufania społeczeństwa (Ahmed, 2015). Dominującą techniką śledczą są przesłuchania, a zbieranie i przetwarzanie bardziej wiarygodnych dowodów rzeczowych ma znaczenie drugorzędne lub jest zupełnie pomijane (Deputy Minister for Strategy and Policy Department of Strategy Ministry of Interior Affairs Islamic Republic of Afghanistan [Deputy Minister], 2010, s. 10). Sytuacja taka jest nagminna, gdy wykrywaniem przestępstw i ich sprawców zajmują się osoby niepiśmienne (Friesendorf, Krempel, 2011, s. 15).

Braki w wyszkoleniu policjantów powodują, że lokalne społeczności zasadniczo nie mogą polegać na pomocy z ich strony i z tego względu nie są chętne do współpracy. Cywile najczęściej unikają udzielania informacji pomocnych w ściganiu rebeliantów czy osób zamieszanych w przestępczość narkotykową, ponieważ wiedzą, że nie otrzymają koniecznej ochrony. Posterunki ANP są rzadko rozstawione i słabo obsadzone, a ich funkcjonariusze często obawiają się wykonywania takich zadań, jak interwencja lub nawet patrol. Niejednokrotnie opuszczają posterunki na niezurbanizowanych lub niebezpiecznych obszarach, do których zostali przydzieleni, i zamiast tego stacjonują w miastach. Zjawisko to jest szczególnie częste w przypadku Afgańskiej Policji Granicznej. Jej funkcjonariusze nie tylko unikają patrolowania terenów przygranicznych, ale także zaniedbują kontrole na przejściach granicznych. Jest to szczególnie problematyczne na granicy z Pakistanem, z którego napływają talibscy bojownicy. Niewywiązywanie się z obowiązków najczęściej wynika ze strachu, ponieważ na przykład w 2014 r. śmierć

poniosło aż 3,2 tys. funkcjonariuszy ANP (Bienaimé, 2015). Równie często jest ono jednak konsekwencją zwyczajnego lenistwa lub obojętności. Ustawicznie lekceważone są zgłoszenia obywateli o napadach, kradzieżach, pobiciach i innych przestępstwach (RUSI, FPRI, s. 11–12). W wielu przypadkach wynika to z uzależnienia funkcjonariuszy od narkotyków. Aż do 40% kandydatów do policji nie przechodzi testów na obecność we krwi substancji odurzających (Mikser, 2010). Mimo tej wstępnej selekcji narkomania jest poważnym problemem ANP, ponieważ szacunkowo ok. 9% funkcjonariuszy odurza się narkotykami (ANP Working Group, 2011, s. 9).

Kolejnym problemem jest słabe wyekwipowanie funkcjonariuszy afgańskiej policji. Podstawowym uzbrojeniem ANP są karabinki automatyczne AK-47, dostarczane z państw byłych członków Układu Warszawskiego. Na stanie policji znajdują się również inne rodzaje broni palnej, od pistoletów po granatniki i moździerze, lekkie, średnie i ciężkie pojazdy różnego typu, motocykle, ciężarówki, autobusy, systemy łączności, urządzenia noktowizyjne i biometryczne, środki do wykrywania ładunków wybuchowych i ochrony przed nimi oraz inny sprzęt kupiony przez międzynarodowych darczyńców. Najczęściej jest to sprzęt przestarzały o niskiej jakości i przez to zawodny. Znaczna część uzbrojenia i wyposażenia indywidualnego jest rozkradana, co ułatwia niekompetentnie prowadzona księgowość. Poszczególne raporty wskazują, że nawet do 40% sprzętu przekazywanego ANP znika w niewyjaśnionych okolicznościach (Mikser, 2010). Problem z wyekwipowaniem afgańskiej policji pogłębił się po 2014 roku, kiedy ograniczone zostało wsparcie ze strony Amerykanów. Aby można było kontynuować reformę ANP i przekształcać ją w typową instytucję zajmującą się umacnianiem i kontrolą przestrzegania prawa, potrzebne są dostawy sprzętu stricte policyjnego odpowiedniej jakości (Planty, Perito, 2013, s. 11). Jeszcze poważniejsze problemy z zabezpieczeniem materiałowo-sprzętowym ma Afgańska Policja Lokalna. Mimo że jej funkcjonariusze stanowią dla tysięcy wiosek pierwszą linię obrony przed rebeliantami, to dostawy dla nich są bardzo kiepskie gatunkowo, częściowo rozkradzione i trafiają z dużym opóźnieniem (Matishak, 2015).

Ograniczona lojalność funkcjonariuszy policji i nadużywanie przemocy

Przy tworzeniu Afgańskiej Policji Państwowej istotną rolę odegrali watażkowie, którzy w latach 80. XX wieku wstawili się w walce przeciwko sowieckiemu okupantowi, oraz dowodzone przez nich oddziały paramilitarne. Typowym *modus operandi* było obejmowanie przez tych dowódców najwyższych stanowisk w formowanych lokalnych i regionalnych strukturach ANP. Do służby w jej strukturach powszechnie rekrutowani byli z kolei bojownicy lojalni wobec swoich watażków, a nie rządu centralnego (Perito, 2009, s. 3). Jeszcze poważniejszy problem pojawiał się, gdy przyjmowani rekruci wyznawali ideologię talibów i byli lojalni wobec ich ruchu. ANP na każdym poziomie infiltrowana jest przez rebeliantów (Harding, J. Kirkup, 2009). Problem ten przede wszystkim dotyczy południa kraju, gdzie funkcjonariusze ANP rekrutowani są głównie w społeczności

Pasztunów, u których zrozumienie dla działań talibów jest najwyższe. W pierwszych latach formowania ANP międzynarodowi szkoleniowcy szacowali nawet, że jeden na 10 rekrutów był talibskim agentem (Sand, 2007). Typowym zjawiskiem jest, że podczas ataku talibów funkcjonariusze ANP wycofują się, poddają lub dezertują, albo nawet przechodzą na stronę wroga. Niejednokrotnie zdarzało się, że policjanci informowali w nocy, że są atakowani, a celem tego działania było wciągnięcie w zasadzkę przychodzących z pomocą sił NATO. Do kuriozalnej sytuacji miało dojść w centralnie zlokalizowanej prowincji Wardak. Członkowie prowincjonalnej rady informowali, że tamtejsze dowództwo ANP wypracowało porozumienie z rebeliantami, na mocy którego ich siły miały nie być atakowane przez talibów w zamian za umożliwienie im swobodnego działania (Gopal, 2009). Regularnie pojawiające się ataki funkcjonariuszy ANP na żołnierzy koalicyjnych, czyli tzw. ataki zielonych na niebieskich (*green on blue attacks*), szczególnie podważały skuteczność selekcji kandydatów do afgańskiej policji.

Rekrutowani bojownicy nie mieli doświadczenia w zakresie działań policyjnych. Legitymowali się natomiast doświadczeniem wojskowym i mentalnością bojownika-powstańca. Poważnym wyzwaniem była zmiana ich mentalności i uczynienia z nich stróżów prawa, porządku i sprawiedliwości (RUSI, FPRI, s. 6–7). Nie sprzyjał temu fakt, że głównie szkoleni byli przez wojskowych instruktorów. W związku z tym obawiano się, że ANP stanie się nie tyle odrębną cywilną instytucją złożoną z profesjonalistów odpowiedzialnych za umacnianie prawa, ile lekko uzbrojoną formacją o charakterze wojskowym. Przemawiały za tym kierunki rozwoju ANP, włącznie ze standaryzacją szkolenia, działalnością operacyjną i wyekwipowaniem, które wzorowane były bardziej na armii niż cywilnych instytucjach policyjnych (Hughes, 2014, s. 2). Pozornie jest to uzasadnione, ponieważ w kraju trwa rebelia o znamionach wojny domowej. Mimo to policja nie może przejmować funkcji wojskowych, a jedynie je wspierać z braku alternatywy. Działania o charakterze militarnym co do zasady powinny być zastrzeżone dla wzmocnionej armii afgańskiej. Policja z kolei musi się skupić na przeciwdziałaniu przestępczości, co wymaga zintensyfikowanego szkolenia w tym zakresie. Podczas przygotowań należy również położyć większy nacisk na umiejętność postępowania i współpracy ze społeczeństwem. Trzeba zerwać z praktyką stosowania przez funkcjonariuszy wojskowych metod działania wobec cywilów, ponieważ powoduje to ich zastraszenie i zniechęca ich do współpracy (Deputy Minister, 2010, s. 8–9).

W działaniach afgańskiej policji, zwłaszcza w regularnych jednostkach AUP i quasi-policyjnych jednostkach ALP, dochodzi do wielu nadużyć wobec społeczeństwa. Są to działania pozaprawne, wykraczające poza określone w Prawie Policyjnym uprawnienia przysługujące funkcjonariuszowi pełniącemu służbę (Ministry of Justice of the Islamic Republic of Afghanistan [MoJ], 2005, art. 9–24). Dopuszczają się oni nadużyć w formie brutalnego traktowania, pobić, tortur, nieuzasadnionego strzelania do demonstrantów, a niejednokrotnie również kryminalnych działań w postaci wymuszeń, nielegalnych podatków, napadów, porwań, gwałtów itp. Przeszukania domów i zatrzymania pojazdów niejednokrotnie są pretekstem do zbierania haraczy i okradania mieszkańców. W niektórych rejonach funkcjonariusze policji postrzegani są przez mieszkańców za bardziej poważniejsze zagrożenie dla ich bezpieczeństwa niż talibowie (Bayley, Perito, 2011, s. 1, 3).

Znamienna była sytuacja z lutego 2010 r. w prowincji Helmand po bitwie o Mardza, po której starszyzna plemienna witała żołnierzy U.S. marines, a wobec funkcjonariuszy AUP przejawiała wrogą postawę (Chivers, 2010). Kolejne raporty potwierdzają, że z powodu nadużyć, brutalności i skorumpowania ANP coraz więcej Afgańczyków szuka pomocy ze strony talibów przeciwko rządowi centralnemu i lokalnym władzom. Jest to możliwe, ponieważ ANSF nie są w stanie zapewnić sobie monopolu na stosowanie siły w państwie (Jones, 2010, s. xxix).

Winę za brutalne i nieprofesjonalne podejście funkcjonariuszy ANP do społeczeństwa ponoszą afgańskie władze, włącznie z poprzednim prezydentem Afganistanu, Hamidem Karzajem. Mimo apeli ze strony organizacji pozarządowych zajmujących się przestrzeganiem praw człowieka, w tym Human Rights Watch, mianował on na najwyższe stanowiska, w tym regionalnych szefów policji, osoby oskarżane o prześladowanie innych, stosowanie tortur, a nawet popełnianie morderstw. Wśród nich wymienić można między innymi Jamila Jumbisha, Baseera Salangi czy Ghulama Mustafę. Żaden z nich nie spełniał podstawowych wymagań w zakresie przestrzegania praw człowieka, koniecznych dla obejmowanych stanowisk. Pod koniec 2005 r. prezydent Karzaj, wbrew opiniom gremiów doradczych, ogłosił własną listę generałów policji, z których czterem nie zdało egzaminu kompetencyjnego na te stopnie (Zimmerman, 2015, s. 22). Osoby te stanowiły jedynie wierzchołek góry lodowej. Przyznawanie stanowisk policyjnych na różnych szczeblach watażkom znanym z łamania prawa i nadużywania przemocy podważyło wiarę społeczeństwa w ANP (RUSI, FPRI, s. 7). Human Rights Watch skrytykował również dekret podpisany przez Hamida Karzaja 12 grudnia 2011 r., który przeniósł kontrolę nad więzieniami z Ministerstwa Sprawiedliwości na Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Według pracowników organizacji znacząco zwiększyło to ryzyko stosowania tortur i innych form przemocy przez funkcjonariuszy ANP wobec więźniów oraz osób tymczasowo zatrzymanych i przesłuchiowanych (Human Rights Watch, 2012). Ważne jest, aby w Afganistanie wprowadzić spójne i efektywne procedury wykrywania i karania wszelkich nadużyć w ANP oraz wdrożyć transparentny system wypłacania rekompensat za poczynione cywilom szkody (Barber, 2011, s. 29).

Korupcja i problemy z finansowaniem policji

Jednym z najpoważniejszych problemów afgańskiej policji jest wysoki poziom jej skorumpowania. Zjawisko to jest szczególnie dotyka obywateli i podważa zaufanie do tej instytucji. Wynika to z faktu, że została ona powołana, aby wraz z prokuraturą i wymiarem sprawiedliwości ponosić odpowiedzialność za przestrzeganie w kraju prawa (Deputy Minister, 2010, s. 8). Przeciwdziałanie korupcji zarówno w ANP, jak i w innych afgańskich instytucjach państwowych jest jednak bardzo trudne. Powodem jest zakorzenienie tego sposobu postępowania w mentalności Afgańczyków (Irwin, 2009, s. 72).

Poszczególne raporty pokazują, że urzędnicy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz funkcjonariusze ANP, od oficerów po szeregowych, licznie zaangażowani są w przestępczość narkotykową. Biorą oni bezpośredni udział w handlu narkotykami lub

też przyjmują znaczne kwoty w postaci łapówek za ochronę przemytników. Częstą praktyką jest sprzedaż wysokich stanowisk w prowincjonalnych i dystryktowych strukturach policji dla osób zaangażowanych w biznes narkotykowy (Bayley, Perito, 2011, s. 2). Stanowiska szefów policji na obszarach, przez które przechodzą główne szlaki przerzutu narkotyków, jak na przykład w Balu Beluk, miały być zlicytowane za kwoty między 200 a 300 tys. dolarów. Było to bardzo opłacalne, ponieważ taki komendant mógł nielegalnie osiągać miesięczne zyski z przyzwolenia i ochrony przestępczości narkotykowej w granicach nawet 400 tys. dolarów (RUSI, FPRI, s. 10).

Skorumpowani funkcjonariusze afgańskiej policji czerpią korzyści majątkowe także za dopuszczanie do innych form przestępczości, spisywanie fałszywych raportów, krzywoprzysięstwo, defraudację publicznych funduszy, kradzież paliwa w celu jego sprzedaży na czarnym rynku, sprzedaż służbowej broni i amunicji rebeliantom, ochronę nielegalnego hazardu, kradzież skonfiskowanych kontraband i nielegalnie sprzedawanych towarów, korzystanie ze zniżek na zakupy, sprzedaż informacji na temat działań operacyjnych policji, pobieranie nielegalnych opłat od przewoźników i sprzedawców oraz za inne działania lub zaniechania (Bayley, Perito, 2011, s. 4–5). Problemатyczne jest, że nowo przeszkoleni funkcjonariusze trafiają do skorumpowanego środowiska pracy i muszą się przystosować do panujących tam zwyczajów. Powoduje to, że szkolenie w zakresie postępowania zgodnego z prawem nie przekłada się na praktykę działania. Pomóc miał program FDD, ponieważ szkoleni grupowo wszyscy policjanci AUP z poszczególnych dystryktów jednocześnie mieli być szczegółowo sprawdzani (ANP Working Group, 2011, s. 8). Działania te nie przyniosły jednak oczekiwanych rezultatów.

Korupcja jest jednym z zasadniczych czynników negatywnie wpływających na stabilność finansowania ANP i wypłacania pensji funkcjonariuszom. Pod koniec 2013 r. NTM-A szacowała, że po 2014 roku Stany Zjednoczone będą musiały przeznaczać na ANP kwotę pomiędzy 1,6 a 1,7 mld dolarów rocznie. Szacunki te były jednak ogólne i nie uwzględniały ewentualnych zmian w procesie planowania transformacji ANP (Planty, Perito, 2013, s. 2). Finansowanie ANP realizowane jest z Afgańskiego Funduszu Powierniczego w zakresie Prawa i Porządku (Law and Order Trust Fund Afghanistan – LOTFA). Przekazane przez międzynarodowych darczyńców środki rozdzielane są przez MoI zgodnie z zasadami zarządzającego funduszem Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (United Nations Development Programme – UNDP) (UNDP). Stabilność finansowania ANP zależy od wywiązywania się poszczególnych państw-darczyńców z powziętych zobowiązań. To z kolei przede wszystkim zależy od racjonalnego i zgodnego z prawem rozdysponowywania ofiarowanych przez nich środków finansowych, z czym są poważne problemy. Warto zauważyć, że jeszcze w połowie 2014 r. brakowało rozwiązań, które miały umożliwić przekazywanie Afgańczykom zadań w zakresie zarządzania środkami z LOFTA (Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction [SIGAR], 2015, s. 1).

Dysfunkcyjny jest system wypłat pensji funkcjonariuszom ANP, które finansowane są ze środków LOFTA. W latach 2002–2014 przeznaczono na ten cel 3,6 mld dolarów, z czego 1,3 mld przekazali sami Amerykanie. Ponadto rząd Stanów Zjednoczonych zobowiązał się do przekazywania po 2014 r. 300 mln dolarów rocznie na pensje dla funk-

cjonariuszy ANP. Według Specjalnego Inspektora Generalnego ds. Odbudowy Afganistanu (Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction – SIGAR) nie ma gwarancji, że środki te będą wydatkowane zgodnie z ich przeznaczeniem, ze względu na znaczną skalę korupcji w ANP. Dwa elektroniczne systemy obsługujące wypłaty wynagrodzeń są niekompatybilne ze sobą i wadliwe. Wprowadzony w 2005 r. system obsługujący listę płac zasadniczo obejmuje 25 z 34 afgańskich prowincji, co jest skutkiem między innymi ograniczonego dostępu do Internetu. Należy jednak zauważyć, że dowództwa tych brakujących 9 prowincji obejmują ponad połowę wszystkich funkcjonariuszy ANP. W obiegu jest dwa razy więcej kart identyfikacyjnych niż funkcjonariuszy, co wynika z niezdolności do ich odbierania od byłych policjantów. Ponadto system nie jest w stanie precyzyjnie identyfikować rekrutów. W związku z tym dochodzi do sytuacji, że wynagrodzenie pobierają osoby znajdujące się poza służbą lub dwukrotnie trafia ono do tego samego funkcjonariusza (Tarabay, 2015). Jak wcześniej wspomniano, nawet do 25% policjantów może istnieć tylko w statystykach i co za tym idzie na listach płac. Tak zwani „funkcjonariusze-duchy” są wpisywani przez komendantów policji różnych szczebli i przydzielani do zadań operacyjnych, które nie są realizowane. Nielegalne wypłaty wynagrodzeń trafiają do odpowiednich komendantów, na fikcyjne konta (Bayley, Perito, 2011, s. 5). W 2007 r. w jednym ze skontrolowanych przez amerykańskich inspektorów regionów Afganistanu służyło 1,2 tys. funkcjonariuszy, wobec zadeklarowanych 3,3 tys. (Rhode, 2007).

Funkcjonariusze nieobjęci systemem elektronicznym otrzymują pensje w gotówce, bezpośrednio od administratorów wyznaczonych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Afganistanu. Możliwość kontroli działalności tych osób jest bardzo ograniczona. Korzystając ze swojej uprzywilejowanej pozycji, nielegalnie pobierają oni ustalony przez siebie procent od wynagrodzenia poszczególnych funkcjonariuszy. Dowództwo międzynarodowych sił podało, że skala korupcji tych administratorów może obejmować nawet do 50% przekazywanych w ten sposób wynagrodzeń (Tarabay, 2015). Wszelkie patologie w wypłacaniu pensji w ANP istotnie wpływają na zmniejszenie morale wśród funkcjonariuszy. Z tego powodu dochodziło nawet to wszczynania przez nich zamieszek (Hodes, Sedra, 2007, s. 62).

W ANP brakuje odpowiednich programów podtrzymywania procesu rekrutacji i zmniejszenia skali opuszczania jej struktur. Nie ma również sprawnego systemu śledzenia obszarów kariery i specjalizacji. Brakuje także jednoznacznych i przejrzystych kryteriów rozwoju i awansu zawodowego, opartego na kwalifikacjach i osiągnięciach (Department of Defense of the United States of America [DoD], 2014, s. 53). Zjawiskiem nagminnym jest kupowanie od przełożonych stanowisk za łapówki (Bayley, Perito, 2011, s. 5). W wielu regionach awans w ANP jest praktycznie niemożliwy bez dania łapówki przełożonym lub nieformalnych układów z watażkami. Mianowanie na najwyższe urzędy policyjne wymaga także dojścia do wysoko postawionych urzędników w MoI i wręczenia im łapówek (RUSI, FPRI, s. 10). Z tego względu również na poziomie ministerstwa istnieje opór części kadry wobec reformowania policji w celu uzyskania jej większej transparentności (Friesendorf, Krempel, 2011, s. 16). W afgańskiej policji nie ma poważniejszych zachęt ekonomicznych do pełnienia służby, mimo że w ciągu piętnastu lat

wynagrodzenia dla szeregowych funkcjonariuszy wzrosły średnio z 70 do 200 dolarów miesięcznie. Zważywszy jednak na ryzyko wykonywanej pracy, polegające na wysokim prawdopodobieństwie utraty zdrowia lub życia, kwoty te nadal są bardzo niskie (Singh, 2014, s. 628). Warto zauważyć, że nawet kilkakrotnie wyższe wynagrodzenie oferują talibowie. W ANP brakuje również dodatkowych zachęt natury socjalnej i odpowiednich gwarancji finansowych dla rodzin poszkodowanych podczas służby policjantów.

Nierówności w dostępie do zawodu policjanta

W kontekście realizacji procesu pojednania narodowego i umacniania państwa o charakterze wielonarodowym poważnym problemem jest zachwianie równowagi etnicznej w afgańskiej policji. Na zasadzie konsensusu, proporcjonalnie do liczebności poszczególnych grup narodowościowych Afganistanu, ustalono pożądane limity ich reprezentacji na poszczególnych poziomach ANP. Zgodnie z nimi 44% miejsc zostało zarezerwowanych dla Pasztunów, 25% dla Tadżyków, 10% dla Hazarów, 8% dla Uzbeków i 5% dla innych narodowości. W praktyce istnieje znaczna nadreprezentacja Tadżyków i niedoreprezentowanie Pasztunów. W kadrze podoficerskiej Pasztuni zajmują zaledwie 35% etatów, a Tadżycy aż 43%. Dane dotyczące oficerów są niedostępne, jednak można założyć, że na tym poziomie jest podobne lub nawet nieco wyższe zachwianie proporcji. Lepiej sytuacja wygląda w kadrze szeregowych, gdzie nierównowaga jest znacznie mniejsza. Niedoreprezentowanie dotyczy również innych grup narodowościowych, co przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Zróżnicowanie etniczne ANP (sierpień 2014 r.)

Wyszczególnienie	Pasztuni	Tadżycy	Hazarowie	Uzbekcy	Inni
Oficerowie	b/d	b/d	b/d	b/d	b/d
Podoficerowie	35%	43%	9%	8%	5%
Posterunkowi	41%	34%	7%	8%	10%
Cel etniczny	44%	25%	10%	8%	13%

Źródło: Department of Defense (2014). *Report on Progress Toward Security and Stability in Afghanistan*. Washington, s. 54. Pobrano 10.01.2017 r., z: http://archive.defense.gov/pubs/Oct2014_Report_Final.pdf.

Dominacja w afgańskiej policji Tadżyków nad Pasztunami wynika z trzech podstawowych czynników. Po pierwsze, Pasztuni są raczej nieprzychylni władzom centralnym, dlatego niechętnie wstępują w struktury policji państwowej. Po drugie, większość watażków, którzy wspierali Amerykanów w walce przeciwko talibom, jest Tadżykami. Po wojnie otrzymali oni intratne stanowiska zarówno w administracji prezydenta Hamida Karzaja, jak i w różnych instytucjach aparatu państwowego, w tym w ANP. Po trzecie, afgańscy Tadżycy tradycyjnie stoją wyżej od innych grup narodowościowych pod względem kulturowym, co przejawia się między innymi wyższym poziomem wykształcenia (Kamiński, 2008, s. 233). Istniejące w ANP dysproporcje narodowościowe są szczególnie problematyczne, gdy tadżyccy policjanci dominują na terenach, na których

większość mieszkańców stanowią Pasztuni. Niejednokrotnie na obszary te trafiały osoby, które miały bardzo ograniczoną wiedzę o lokalnych warunkach, a dodatkowo przejawiały wrogość wobec Pasztunów. Tyczyło się to również mianowanych komendantów (RUSI, FPRI, s. 8).

Jeszcze poważniejsze dysproporcje występują w afgańskiej policji pod względem płci. Pod koniec 2014 r. odsetek kobiet w ANP stanowił niespełna 1,3%. W jej strukturach służyły zaledwie 2182 kobiety, z czego 280 było oficerami, 886 podoficerami, 950 posterunkowymi, a 66 odbywało szkolenie przygotowawcze (DoD, 2014, s. 54). Asymetryczność ta wynika przede wszystkim z uwarunkowań kulturowo-religijnych, nadających kobietom i mężczyznom inne role społeczne. Ponadto służba kobiet-funkcjonariuszek obarczona jest szczególnym niebezpieczeństwem, ponieważ są one ważnym celem ataków ekstremistów. Nie mogą one patrolować ulic w umundurowaniu, gdyż narażają się w ten sposób na szykany, a w niektórych regionach kraju jest to równoznaczne z wyrokiem śmierci. Kobiety-funkcjonariuszki muszą również stawiać czoła uprzedzeniom kolegów z pracy.

Należy przeciwdziałać powyższym barierom i zadbać o większą równowagę pod względem płci zarówno w zakresie rekrutacji, szkolenia, jak i awansu zawodowego. Jest to konieczne, ponieważ w patriarchalnym społeczeństwie muzułmańskim zdominowane przez mężczyzn ANP nie może efektywnie reagować w sytuacjach, w których kobiety są podejrzanymi, oskarżycielami lub ofiarami (Murray, 2011, s. 4). Ponadto ANP może stać się ważnym elementem emancypacji kobiet w życiu społecznym, politycznym i gospodarczym kraju (United Kingdom Foreign & Commonwealth Office [UK F&CO], 2011, s. 124). Ze względu na śladowy odsetek kobiet służących w afgańskiej policji w 2010 roku MoI wraz z UNDP zdecydowały o zainicjowaniu specjalnego programu rekrutacyjnego skierowanego bezpośrednio do nich. Zrealizowano serię kampanii multimedialnych w radiu i telewizji, zachęcających kobiety do starania się o pracę w tej instytucji. W ramach programu utworzono 33 jednostki do interwencji rodzinnych, które obsadzano kobietami wyszkolonymi w zakresie zbierania dowodów na miejscu przestępstwa, przesłuchiwanie świadków i ofiar oraz innych technik śledczych. Ponadto kobiety są szkolone w zarządzaniu, przywództwie, księgowości i technologiach informatycznych (Moetsabi). Dzięki programowi liczba kobiet służących w policji zwiększyła się ponad dwukrotnie, jednak nadal stanowią one bardzo niewielki odsetek ogółu funkcjonariuszy.

Opinia Afgańczyków o policji

Interesująco przedstawiają się badania opinii publicznej w Afganistanie dotyczące postrzegania policji państwowej. W październiku 2011 r. finansowana przez UNDP Afgańska Organizacja Badań i Mediów (Afghan Research and Media Organization – ARMO) przeprowadziła badania sondażowe na 7278 Afgańczykach mieszkających we wszystkich 34 prowincjach kraju. Około 75% badanych stwierdziło wówczas, że ANP jest „przynajmniej w jakimś stopniu efektywna” w walce z rebeliantami. Jednocześnie

tylko ok. 21% ankietowanych wierzyło, że ANP była w stanie utrzymać bezpieczeństwo i zwalczać przestępczość bez pomocy sił międzynarodowych, a kolejne 54% wierzyło, że ANP będzie gotowa do realizacji tego zadania w przeciągu dwóch lub trzech lat. W tym samym badaniu 53% uczestników stwierdziło, że ANP jest w pewnym stopniu lub bardzo skorumpowana. Mimo to ok. 74% ankietowanych wyraziło osobistą, przynajmniej niewielką ufność w działania policji w zamieszkiwanym przez siebie dystrykcie (Johnson, 2012).

Równie ciekawe wyniki dały badania prowadzone corocznie w latach 2014–2016 przez Fundację Azjatycką (The Asia Foundation) każdorazowo na próbach ok. 12 tys. mieszkańców ze wszystkich 34 prowincji. ANP postrzegana była przez badanych Afgańczyków za najważniejszy podmiot zapewniający bezpieczeństwo, znacząco wyprzedzając Afgańską Armię Państwową (Afghan National Army – ANA). W 2014 r. wskazało ją 50% respondentów, w 2015 – 47%, a w 2016 – 53%. Osobno ukazana była Afgańska Policja Lokalna, która w kolejnych latach otrzymywała wskazania na poziomie 22, 21 i 21%. Dla porównania ANA wskazywana była w kolejnych latach przez 24, 26 i 22% respondentów. Mimo postrzegania ANP jako ważnego dostawcę bezpieczeństwa, w omawianych latach na niekorzyść zmieniało się jej ogólne postrzeganie przez mieszkańców. Za instytucję „uczciwą i sprawiedliwą” uznało ją w 2014 r. 48% respondentów, w 2015 roku – 44%, a w 2016 – 37%. Twierdząco na pytanie, czy „pomaga w utrzymaniu bezpieczeństwa”, w kolejnych latach odpowiedziało 46, 44 i 39% ankietowanych, a na pytanie, „czy jest skuteczna w aresztowaniu przestępców” – 43, 38 i 33%. Ponadto w 2016 r. 82% Afgańczyków uważało, że ANP potrzebuje pomocy z zagranicy (The Asia Foundation, 2016, s. 44–49). Badania te pokazują, że po wycofaniu się z Afganistanu międzynarodowych kontyngentów spada wiara w działania ANP. Warto dodać, że podobną tendencję można zaobserwować w odniesieniu do ANA.

Podsumowanie i wskazania na przyszłość

Liberalno-demokratycznym celem reformy sektora bezpieczeństwa w Afganistanie jest skuteczne i efektywne zapewnienie bezpieczeństwa w ramach demokratycznego modelu państwa (Friesendorf, 2011, s. 79). W podejściu dowództwa NATO i darczyńców międzynarodowych do afgańskiej policji brakowało spójnego, precyzyjnie zarysowanego planu tworzenia i szkolenia. Przeważały działania o charakterze *ad hoc*, pozbawione ciągłości i wielopłaszczyznowej wizji (Hughes, 2014, s. 3–4). Obecnie jest za późno, żeby całościowo przebudować system międzynarodowego wsparcia dla afgańskiej policji. Muszą jednak zostać podjęte działania, które ustabilizują i zapewnią trwałość współpracy ANP z partnerami zagranicznymi. Przede wszystkim należy zapewnić długoterminowe, przynajmniej 10-,15-letnie wsparcie finansowe w ramach LOTFA dla profesjonalizacji ANP oraz zwiększyć liczbę międzynarodowych instruktorów. Jest to w interesie nie tylko Afgańczyków, ale również całej społeczności międzynarodowej. Słabe państwa i obszary znajdujące się poza zasięgiem władzy państwowej i jej aparatu są podatne na rozwój przestępczości i terroryzmu międzynarodowego oraz obejmowanie władzy przez nieobliczalnych tyranów (Burns, Flournoy, Lindborg, 2016, s. 7).

Jeśli ANP ma być odpowiedzialną instytucją, dbającą o przestrzeganie prawa i porządku publicznego oraz zorientowaną na służbę obywatelom, to należy wdrożyć wiele reform od poziomu centralnego do najniższych poziomów lokalnych. Na poziomie rządowym konieczne jest zarządzanie strategiczne oparte na międzyresortowej współpracy i koordynacji. Należy mieć na uwadze, że ANP jest jednym z elementów systemu umacniania prawa, dlatego trzeba zadbać o dobrą współpracę z prokuraturą, wymiarem sprawiedliwości, służbami penitencjarnymi, lokalnymi strażami itp. Konieczne jest więc zastosowanie zintegrowanego podejścia do tej problematyki. Przeprowadzenie kompleksowych zmian w zarządzaniu afgańską policją wymaga wprowadzenia młodej, dobrze przygotowanej pod względem merytorycznym i nieuwikłanej w korupcyjne układy kadry urzędniczej i oficerskiej. Jest to proces trudny, ponieważ rodzi konieczność przezwyciężenia politycznej, etnicznej i klanowej stronnictwa. Zdecydowana walka z korupcją jest jednak kluczowa na drodze do uzdrowienia ANP.

Niezbędna jest profesjonalizacja działań policji, która wymaga podniesienia wymogów rekrutacyjnych oraz reorganizacji i intensyfikacji procesu szkolenia. Sześciotygodniowe szkolenie podstawowe powinno jedynie otwierać proces cyklicznych szkoleń. Konieczne jest regularne przeprowadzanie szkoleń uzupełniających, jak również rozwijających specjalistyczne umiejętności. Funkcjonariusze na bieżąco muszą mieć dostęp do międzynarodowych doradców, specjalizujących się w poszczególnych formach aktywności policyjnej. Skupianie się tylko na liczbach powoduje, że do służby przyjmowane są osoby, które psują wizerunek afgańskiej policji, dopuszczając się różnych nadużyć. Rodzi to również inne patologie, jak istnienie tzw. „funkcjonariuszy duchów” czy infiltracja ANP przez rebeliantów. Niezbędne jest też wprowadzenie przejrzystych, obiektywnych kryteriów rozwoju i awansu zawodowego. Równie ważne jest zapewnienie wypłacania pensji na czas oraz zwiększenie poziomu zabezpieczenia socjalnego funkcjonariuszy i ich rodzin. Istotne jest zagwarantowanie równości w dostępie do zawodu policjanta i przeciwdziałanie wszelkim przejawom dyskryminacji. Należy także zadbać o to, aby funkcjonariusze nie służyli w dystryktach, z których się wywodzą, aby unikać sytuacji preferowania swojej rodziny i znajomych lub uległości wobec lokalnych watażków. Trzeba również usprawnić działania kontrolne i wywiadowcze oraz wprowadzić zoptymalizowane wyposażenie indywidualne i sprzęt, które zwiększą bezpieczeństwo pełnienia służby. Aby podniesienie skuteczności działań afgańskiej policji stało się możliwe, konieczna jest rozwinięta współpraca ze społeczeństwem. Aby była ona realizowana, mieszkańcy muszą być przekonani, że policja działa w ich interesie. To z kolei wymaga zwiększenia profesjonalizmu funkcjonariuszy w postępowaniu wobec cywilów.

BIBLIOGRAFIA

- Afghan National Police Working Group. (2011). *The Police Challenge: Advancing Afghan National Police Training*. Arlington. 13 June. Pobrano 10.01.2017 r., z: https://project2049.net/documents/police_challenge_advancing_afghan_national_police_training.pdf.

- Ahmed, A. (2015). *The Hardest (and Most Important) Job in Afghanistan*. 4 March. Pobrano 10.01.2017 r., z: https://www.nytimes.com/2015/03/08/magazine/the-hardest-job-in-afghanistan.html?_r=1.
- Barber, R. (2011). *No Time to Lose: Promoting the Accountability of the Afghan National Security Forces*. 10 May. Pobrano 10.01.2017 r., z: <http://policy-practice.oxfam.org.uk/publications/no-time-to-lose-promoting-the-accountability-of-the-afghan-national-security-fo-129343>.
- Bayley, D., Perito, R.M. (2011). *Police Corruption. What Past Scandals Teach about Current Challenges. United States Institute of Peace Special Report*. Washington. November. Pobrano 10.01.2017 r., z: <https://www.usip.org/sites/default/files/SR%20294.pdf>.
- Bienaimé, P. (2015). *The US Can't Totally Account For The \$300 Million It Gives The Afghan Police Each Year*. "Business Insider", 12 January. Pobrano 10.01.2017 r., z: <http://www.businessinsider.com/afghanistans-national-police-is-likely-wasting-millions-in-us-funding-2015-1?IR=T>.
- Bruno, G. (2010). *Afghanistan's National Security Forces*. 19 August. Pobrano 10 stycznia 2017, z: <http://www.cfr.org/afghanistan/afghanistans-national-security-forces/p19122>.
- Burns, W.J., Flournoy, M.A. Lindborg, N.E. (2016). *U.S. Leadership and the Challenge of State Fragility*. Washington. September. Pobrano 10.01.2017 r., z: <http://www.usip.org/sites/default/files/US-Leadership-and-the-Challenge-of-State-Fragility.pdf>.
- Chivers, C.J. (2010). *After Push in Marja. Marines Try to Win Trust*. "New York Times", 28 February. Pobrano 10.01. 2017 r., z: <http://www.nytimes.com/2010/03/01/world/asia/01marja.html>.
- Cordesman, A.H., Mausner, A., Lemieux, J. (2010). *Afghan National Security Forces. What It Will Take to Implement the ISAF Strategy*. Washington: Center for Strategic & International Studies.
- Department of Defense of the United States of America. (2014). *Report on Progress Toward Security and Stability in Afghanistan*. Washington. Pobrano 10.01. 2017 r., z: http://archive.defense.gov/pubs/Oct2014_Report_Final.pdf.
- Deputy Minister for Strategy and Policy Department of Strategy Ministry of Interior Affairs Islamic Republic of Afghanistan. (2010). *Afghan National Police Strategy*. December. Pobrano 10.01.2017 r., z: <https://ipcb.files.wordpress.com/2012/01/nps-final-version.pdf>.
- European Union Committee. (2011). *The EU's Afghan Police Mission. Report with Evidence*, London, February. Pobrano 10.01.2017 r., z: <https://www.publications.parliament.uk/pa/ld201011/ldselect/ldaucom/87/87.pdf>.
- Evans, A., Manning, N., Osmani, Y., Tully, A., Wilder, A. (2004). *A Guide to Government in Afghanistan*, Washington: The World Bank.
- Felbab-Brown, V. (2012). *Afghan National Security Forces: Afghan Corruption and the Development of an Effective Fighting Force*. 2 August. Pobrano 10.01.2017 r., z: <https://www.brookings.edu/testimonies/afghan-national-security-forces-afghan-corruption-and-the-development-of-an-effective-fighting-force/>.
- Friesendorf, C. (2011). *Paramilitarization and Security Sector Reform: The Afghan National Police*. "International Peacekeeping", Vol. 18, No. 1.
- Friesendorf, C., Krempel, J. (2011). *Militarized versus Civilian Policing: Problems of Reforming the Afghan National Police*. Frankfurt: Peace Research Institute. Pobrano 10.01.2017 r., z: https://www.hsfr.de/fileadmin/HSFK/hsfk_downloads/prif102.pdf.
- Gopal, A. (2009). *Can the National Police provide security in Afghanistan?* "The Christian Science Monitor", 9 July. Pobrano 10.01.2017 r., z: <http://www.csmonitor.com/World/Asia-South-Central/2009/0709/p06s02-wosc.html>.
- Harding, T., Kirkup, J. (2009). *Afghan National Police penetrated by Taliban at 'every level'*. "The Telegraph", 4 November. Pobrano 10.01.2017 r., z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/afghanistan/6502175/Afghan-National-Police-penetrated-by-Taliban-at-every-level.html>.
- Hodes, C., Sedra, M. (2007). *The Search for Security in Post-Taliban Afghanistan*, London: The International Institute for Strategic Studies.
- Hughes, M. (2014). *The Afghan National Police in 2015 and Beyond. United States Institute of Peace Special Report*. Washington. May. Pobrano 10.01.2017 r., z: https://www.usip.org/sites/default/files/SR346_The_Afghan_National_Police_in_2015_and_Beyond.pdf.

- Human Rights Watch. (2012). *Afghanistan: Decree Increases Detainees' Risk of torture*. 10 January. Pobrano 10.01.2017 r., z: <https://www.hrw.org/news/2012/01/10/afghanistan-decree-increases-detainees-risk-torture>.
- Irwin, L.G. (2009). *Reforming the Afghan National Police*. "Joint Forces Quarterly", Issue 52, 1st quarter.
- Johnson, K. (2012). *UN poll: Afghan police weak, but ready by 2014*. 31 January. Pobrano 10.01.2017 r., z: <http://www.deseretnews.com/article/700220648/UN-poll-Afghan-police-weak-but-ready-by-2014.html>.
- Jones, S.G. (2010). *In the Graveyard of Empires. America's War in Afghanistan*, New York: Norton & Company.
- Kamiński, T. (2008). *Afganistan. Parła nist*. Bydgoszcz, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Branta.
- Matishak, M. (2015). *Corruption and Fraud Inside Afghanistan's \$600 Million Police Force*. "The Fiscal Times", 26 October. Pobrano 10.01.2017 r., z: <http://www.thefiscaltimes.com/2015/10/26/Corruption-and-Fraud-Inside-Afghanistan-s-600-Million-Police-Force>.
- Mikser, S. (2010). *Preparing the Afghan National Security Forces for Transition*. Brussels. Pobrano 10.01.2017 r., z: <http://www.nato-pa.int/default.asp?SHORTCUT=2084>.
- Ministry of Justice of the Islamic Republic of Afghanistan. (2005). *Police Law*, Kabul, O. G. No. 862, 22 September. Pobrano 10.01.2017 r., z: <http://moi.gov.af/Content/files/PoliceLaw.pdf>.
- Moetsabi, T. (b. d.). *Afghan police force recruits women to fight crime and stigma*. Pobrano 10.01.2017 r., z: <http://www.undp.org/content/undp/en/home/ourwork/ourstories/afghan-women-join-police-force.html>.
- Murray, T. (2011). *Report on the status of women in the Afghan National Police*, Kabul, Ottawa. Pobrano 10.01.2017 r., z: https://canadem.ca/documents/Tonita_Murray_Survey_Women_in_ANP.pdf.
- Perito, R.M. (2009). *Afghanistan's Police. The Weak Link in Security Sector Reform. United States Institute of Peace Special Report*. Washington. Pobrano 10.01.2017 r., z: http://www.usip.org/sites/default/files/afghanistan_police.pdf.
- Perito, R.M. (2012). *Afghanistan's Civil Order Police. United States Institute of Peace Special Report*. Washington. May. Pobrano 10.01.2017 r., z: <http://www.usip.org/sites/default/files/SR307.pdf>.
- Planty, D.J., Perito, R.M. (2013). *Police Transition in Afghanistan. United States Institute of Peace Special Report*. Washington. February. Pobrano 10.01.2017 r., z: <http://www.usip.org/sites/default/files/SR322.pdf>.
- Rhode, D. (2007). *Overhaul of Afghan Police Is New Priority*, "The New York Times", 18 October. Pobrano 10.01.2017 r., z: <http://www.nytimes.com/2007/10/18/world/asia/18afghan.html?pagewanted=print>.
- Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, Foreign Policy Research Institute. (b. d.). *Reforming the Afghan National Police*. London, Philadelphia. Pobrano 10.01.2017 r., z: <https://www.fpri.org/docs/ReformingAfghanNationalPolice.pdf>.
- Sand, B. (2007). *Afghan Government Recruiting Thousands of Auxiliary Police to Battle Insurgents*. "Voice of America", 10 January. Pobrano 10.01.2017 r., z: <http://www.voanews.com/english/2007-01-10-voa27.cfm>.
- Singh, D. (2014). *Corruption and clientelism in the lower levels of the Afghan police*. "Conflict, Security and Development", Vol. 14, No. 5.
- Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction. (2015). *Afghan National Police: More than \$300 Million in Annual, U.S.-funded Salary Payments Is Based on partially Verified or Reconciled Data*. Washington. January. Pobrano 10.01.2017 r., z: <https://www.sigar.mil/pdf/audits/SIGAR-15-26-AR.pdf>.
- Tarabay, J. (2015). *Afghanistan's \$3,6 billion police problem: Broken systems and corruption*. 12 January. Pobrano 10.01.2017 r., z: <http://america.aljazeera.com/articles/2015/1/12/afghanistan-s-3-6billionpoliceproblembrokenandsystemsandcorruption.html>.
- The Asia Foundation. (2016). *Afghanistan in 2016. A Survey of the Afghan People*. Kabul. Pobrano 10 stycznia 2017, z: http://asiafoundation.org/wp-content/uploads/2016/12/2016_Survey-of-the-Afghan-People_full-survey.Jan2017.pdf.

- The Organization and Structure of the Afghan National Police*. (2014). February. Pobrano 10.01.2017 r., z: http://touchpointidg.com/wp-content/uploads/2015/01/8.3-Organization-and-Structure-of-the-ANP_FEB_2014.pdf.
- United Kingdom Foreign & Commonwealth Office. (2011). *Human Rights and Democracy: The 2010 Foreign & Commonwealth Office Report*. London. March. Pobrano 10.01. 2017 r., z: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/408381/accessible-hrd-report-2010.pdf.
- United Nations Development Programme. (b. d.). *Law and Order Trust Fund for Afghanistan (LOTFA)*. Pobrano 10.01.2017 r., z: http://www.af.undp.org/content/afghanistan/en/home/operations/projects/crisis_prevention_and_recovery/lotfa.html.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Office in Kabul. (b. d.). *Literacy for Empowerment of Afghan Police (LEAP)*. Pobrano 10.01.2017 r., z: <http://www.unesco.org/new/en/kabul/education/literacy-for-empowerment-of-afghan-police-leap/>.
- Zimmerman, R. (2015). *The Afghan Government at War*, w: G.A. Mattox, S.M. Grenier (red.), *Coalition Challenges in Afghanistan. The Politics of Alliance*. Stanford: Stanford University Press.